

THE TRADITIONS – FORMS OF ETHNIC AND CULTURAL LEGITIMACY

LES TRADITIONS – FORMES DE LEGITIMITÉ ETHNIQUE ET CULTURELLE

TRADIȚIILE – FORME DE LEGITIMARE ETNICĂ ȘI CULTURALĂ

Mirela KOZLOVSKY

„Ovidius” University from Constanța

Faculty of Arts

Bd. Mamaia nr. 124, Constanța

E-mail: mirelako@gmail.com

Abstract

The political and socio-economic transformations that have taken place in the Dobrogea region at an accelerated pace are responsible for the transformation, adaptation and disappearance of customs with an identity character. The ethnic Dobrogean groups to which I have researched the repertoire of songs and games have gone through the same stages of adaptation to new times. The scientific approach aims at highlighting the mutual conditioning that is established between the dynamics of the social phenomena and the traditions of the ethnic communities in Dobrogea. For this we will highlight the aspects that explain how the evolution of the Romanian society profoundly and irreversibly affected the cultural heritage and the specific traditions of ethnic groups in Dobrogea.

Résumé

Les transformations politiques et socio-économiques survenues à un rythme accéléré dans la région de Dobrogea sont responsables de la transformation, de l'adaptation et de la disparition de coutumes à caractère identitaire. Les groupes ethniques Dobrogeens pour lesquels j'ai effectué des recherches sur le répertoire de chansons et de jeux ont traversé les mêmes étapes d'adaptation au nouveau temps. L'approche scientifique vise à mettre en évidence le conditionnement mutuel qui s'établit entre la dynamique des phénomènes sociaux et les traditions des communautés ethniques de Dobrogea. Pour cela, nous soulignerons les aspects qui expliquent comment l'évolution de la société roumaine a profondément et irréversiblement affecté le patrimoine culturel et les traditions spécifiques des groupes ethniques de Dobrogea.

Rezumat

Transformările politice și socio-economice ce s-au derulat în spațiul dobrogean într-un ritm accelerat sunt responsabile de transformarea, adaptarea și dispariția unor cutume cu caracter identitar. Grupurile etnice dobrogene căroră le-am cercetat repertoriul de cântece și jocuri au parcurs aceleași etape de adaptare la vremurile noi. Demersul științific își propune să evidențieze condiționarea reciprocă ce se stabilește între dinamica fenomenelor sociale și tradițiile comunităților etnice din Dobrogea. Pentru aceasta vom reliefa aspectele ce explică modul în care evoluția societății românești a afectat profund și ireversibil moștenirea culturală și tradițiile

Keywords: *ethnic, repertory, community, traditions, folklore*

Mots-clés: *ethnique, répertoire, communauté, traditions, folklore*

Cuvinte-cheie: *etnic, repertoriu, comunitate, tradiții, folclor*

Introducere

Dobrogea, teritoriul cu structură demografică eterogenă, a oferit condiții prielnice tuturor categoriilor socio-profesionale stabilite în această provincie. Toți cei care s-au stabilit au fost oameni dornici de adaptare, puțin pretențioși și capabili să se integreze într-un teritoriu amalgamat, unde presiunea de asimilare a fost moderată. Mozaicul lingvistic și cultural dobrogean a oferit șanse egale de afirmare tuturor grupurilor etnice stabilite în acest spațiu geografic cu forme diferite de relief: cu ape ce au favorizat navigația și cărașia, cu păduri, cu ogoare bune de agricultură. (IONESCU, 2008, 86)

Pe lângă grupul etnic majoritar, format de dacoromâni, aici își duc traiul aromâni, meglenoromâni, rușii-lipoveni, ucraineni, tătari, turci, evrei, armeni, bulgari, italieni, greci, albanezi, germani, minoritari ce au reușit de-a lungul timpului să-și construiască identități etnoculturale distincte.

Alături de meglenoromâni și istroromâni, aromânii reprezintă grupuri etnice latinofone din Balcani, cunoscuți și cu numele de români sud-dunăreni. Până în secolul al XVII-lea aceștia s-au caracterizat printr-o societate preponderent orală ce avea ca principală îndeletnicire păstoritul. (BREZEANU, ZBUCHEA, 1997, 7) La sfârșitul primului război balcanic (anul 1913), aceștia au imigrat în România stabilindu-se cu precădere în Dobrogea, continuând să-și păstreze limba, obiceiurile și conștiința propriei identități, chiar și atunci când condițiile de afirmare au fost ostile. (BREZEANU, ZBUCHEA, 1997, 48)

Fiind colectivități de păstori, izolate și relativ închise, aromânii au conservat practici străvechi ce s-au concretizat în obiceiuri legate de ciclul vieții și de principala lor îndeletnicire.

Meglenoromânii, formează o parte distinctă a latinității orientale, fiind originari din nordul Greciei. La începutul secolului XX au imigrat în România, fiind stabiliți mai întâi în Cadrilater iar apoi în comuna Cerna, din județul Tulcea, unde au conviețuit alături de dacoromâni, aromâni și bulgari. Meglenoromânii au puternice asemănări cu aromânii dar se diferențiază din punct de vedere cultural de unele etnii dobrogene conlocuitoare prin dialect, religie și istorie.

Rușii Lipoveni reprezintă un mic grup etnic (aproximativ 40.000 persoane) de origine rusească (slavi orientali) pe care îi regăsim în județele Tulcea, Brăila, Constanța, Ialomița, Moldova și Bucovina. Regiunile Rusiei din care provin rușii-lipoveni din România, cunoscuți și cu numele de staroveri (credincioși de rit vechi), sunt arealele Donului și Kubanului. (TUDOSE, 2015, 15) Ei s-au stabilit în țara noastră în a doua jumătate a secolului al XVII-lea ca urmare a reformelor importante produse în biserica rusă. Reformele propuse de Țarul Alexei Mihailovici și susținute de Patriarhul Nikon au nemulțumit pe credincioșii ruși, astfel că o bună parte dintre cei care locuiau în zonele Donului și Nistrului s-a îndreptat către țara noastră, preferând pădurile din Moldova și Bucovina dar și Dobrogea. (TUDOSE, 2015, 12) În teritoriile Dobrogei au fost menționați pentru prima oară în anul 1762, când au fost semnați în satul Sarichioi. (TUDOSE, 2015, 25) Zona Dobrogei a fost preferată deoarece rușii-lipoveni sunt la origine pescari din zona râurilor Nipru, Volga și Don, și aici, înconjurați de ape, puteau practica în continuare pescuitul. În plus, în Dobrogea, aflată sub stăpânirea Imperiului Otoman, nu le era îngădită credința, autoritățile turcești fiind tolerante în chestiunile religioase. (TIULIUMEANU, 2015, 121) Pe teritoriul României rușii lipoveni au păstrat cu grijă comori neprețuite ale culturii materiale și spirituale ruse: manuscrise și tipărituri vechi,

icoane străvechi în stil bizantin, mostre de țesături, artă aplicată, arhitectura locuințelor, portul popular, tradițiile și obiceiurile populare, folclorul ș.a. (JORA, 2014, 71)

Rușii-lipovenii și-au păstrat în teritoriile de adopție tradițiile, obiceiurile, limba și portul, dar mai ales credința, indiferent de fenomenul de aculturație la care au fost supuși. Izolarea pe care Delta o oferă, i-a ajutat să-și păstreze tradițiile până la începutul secolului trecut. Pentru aproximativ două sute de ani viața lor s-a păstrat nealterată.

În Dobrogea, tătarii și turcii au conviețuit împreună, au sărbători religioase, obiceiuri și tradiții comune; între ei există un liant religios și cultural, origini turcice comune, iar limba tătară este un dialect al limbii turce. (IBRAM, 2017, 218)

Tătarii au ajuns în spațiul dobrogean la începutul secolului al XIII-lea, moment în care, pentru aproximativ trei sute de ani (1223-1502) Dobrogea a fost integrată în politica pontică a Hoardei de Aur. Marea majoritate a tătarilor care trăiesc astăzi în localități dobrogene au venit în rânduri succesive din stepele de nord ale Asiei și din Crimeea, prin fenomenul migrațiilor târzii. Etnicii tătarii au trăit neîntrerupt în acest spațiu românesc, fiind componenta musulmană asociată și cu îndelungata stăpânire musulmană (1418-1877) la Dunărea de jos. Au fost menționați în diferite documente ale epocii cu etnonimul tătarii dobrogeni, fiind atestați în zona centrală, în partea de sud, precum și în zona stepei dobrogene. (IBRAM, 2017, 20)

Tot în secolul al XIII-lea, Hanul musulman Djemaleddin Ibrahim Berke Han a colonizat în nordul teritoriului dobrogean aproximativ 15.000 de turci selgiukizi musulmani din Anatolia. (IBRAM, 2017, 21) În această perioadă are loc retragerea în ținutul Dobrogei (parte a Imperiului bizantin) a fostului sultan de Iconium (Konya), Izzeddin Keykavus al II-lea, urmat curând (1263) de câteva mii de partizani ai săi, nobili, războinici și familiile lor. Odată cu acest alai emigrează în Dobrogea și Sarî Saltuq Baba, important propovăduitor al islamismului, conducător spiritual și politic al turcilor selgiukizi de neam oguz, stabiliți în ținuturile danubiano-pontice. (GLODARENCO, 2008, 37)

Tătarii și turcii, alături de alte grupuri etnice ce trăiesc în Dobrogea suferă de fenomenul aculturației. Voluntar sau involuntar, aceștia asimilează caracteristicile culturale ale societății române, ale grupului majoritar român dominant prin căsătorii mixte, prin adoptarea unor obiceiuri și tradiții culturale românești, prin deteriorarea sau pierderea identității lingvistice, prin pierderea "purității", a autenticității practicilor etnofolclorice și religioase. (IBRAM, 2017, 213)

Întrebuințarea aleatorie, cu dificultate a limbii materne, trecerea în repertoriul pasiv sau în uitare a unor tradiții, presiunea civilizației și istoriei contemporane, servituțile globalizării, nevoia de echilibru între cutume, tradiții și modernitate, schimbarea modului de gândire, a mentalului colectiv sunt factori ce caracterizează societatea actuală a comunităților turce și tătare din Dobrogea. (IBRAM, 2017, 223)

Prezentare sinoptică a grupurilor etnice studiate

Dobrogea, teritoriul cu structură demografică eterogenă, a oferit condiții prielnice tuturor categoriilor socio-profesionale stabilite în această provincie. Toți cei care s-au statornicit au fost oameni dornici de adaptare, puțin pretențioși și capabili să se integreze într-un teritoriu amalgamat, unde presiunea de asimilare a fost moderată. Mozaicul lingvistic și cultural dobrogean a oferit șanse egale de afirmare tuturor grupurilor etnice stabilite în acest spațiu geografic cu forme diferite de relief: cu ape ce au favorizat navigația și cărașia, cu păduri, cu ogoare bune de agricultură. (IONESCU, 2008, 86)

Pe lângă grupul etnic majoritar, format de dacoromâni, aici își duc traiul aromâni, meglenoromâni, rușii-lipoveni, ucraineni, tătarii, turci, evrei, armeni, bulgari, italieni, greci, albanezi, germani, minoritari ce au reușit de-a lungul timpului să-și construiască identități etnoculturale distincte.

Alături de meglenoromâni și istroromâni, aromânii reprezintă grupuri etnice latinofone din Balcani, cunoscuți și cu numele de români sud-dunăreni. Până în secolul al XVII-lea aceștia s-au

caracterizat printr-o societate preponderent orală ce avea ca principală îndeletnicire păstoritul. (BREZEANU, ZBUCHEA, 1997, 7) La sfârșitul primului război balcanic (anul 1913), aceștia au imigrat în România stabilindu-se cu precădere în Dobrogea, continuând să-și păstreze limba, obiceiurile și conștiința propriei identități, chiar și atunci când condițiile de afirmare au fost ostile. (BREZEANU, ZBUCHEA, 1997, 48)

Fiind colectivități de păstori, izolate și relativ închise, aromânii au conservat practici străvechi ce s-au concretizat în obiceiuri legate de ciclul vieții și de principala lor îndeletnicire.

Meglenoromânii, formează o parte distinctă a latinității orientale, fiind originari din nordul Greciei. La începutul secolului XX au imigrat în România, fiind stabiliți mai întâi în Cadrilater iar apoi în comuna Cerna, din județul Tulcea, unde au conviețuit alături de dacoromâni, aromâni și bulgari. Meglenoromânii au puternice asemănări cu aromânii dar se diferențiază din punct de vedere cultural de unele etnii dobrogene conlocuitoare prin dialect, religie și istorie.

Rușii Lipoveni reprezintă un mic grup etnic (aproximativ 40.000 persoane) de origine rusească (slavi orientali) pe care îi regăsim în județele Tulcea, Brăila, Constanța, Ialomița, Moldova și Bucovina. Regiunile Rusiei din care provin rușii-lipoveni din România, cunoscuți și cu numele de staroveri (credincioși de rit vechi), sunt arealele Donului și Kubanului. (TUDOSE, 2015, 15) Ei s-au stabilit în țara noastră în a doua jumătate a secolului al XVII-lea ca urmare a reformelor importante produse în biserica rusă. Reformele propuse de Țarul Alexei Mihailovici și susținute de Patriarhul Nikon au nemulțumit pe credincioșii ruși, astfel că o bună parte dintre cei care locuiau în zonele Donului și Nistrului s-a îndreptat către țara noastră, preferând pădurile din Moldova și Bucovina dar și Dobrogea. (TUDOSE, 2015, 12) În teritoriile Dobrogei au fost menționați pentru prima oară în anul 1762, când au fost semnalati în satul Sarichioi. (TUDOSE, 2015, 25) Zona Dobrogei a fost preferată deoarece rușii-lipoveni sunt la origine pescari din zona râurilor Nipru, Volga și Don, și aici, înconjurați de ape, puteau practica în continuare pescuitul. În plus, în Dobrogea, aflată sub stăpânirea Imperiului Otoman, nu le era îngrădită credința, autoritățile turcești fiind tolerante în chestiunile religioase. (TIULIUMEANU, 2015, 121) Pe teritoriul României rușii lipoveni au păstrat cu grijă comori neprețuite ale culturii materiale și spirituale ruse: manuscrise și tipărituri vechi, icoane străvechi în stil bizantin, mostre de țesături, artă aplicată, arhitectura locuințelor, portul popular, tradițiile și obiceiurile populare, folclorul ș.a. (JORA, 2014, 71)

Rușii-lipovenii și-au păstrat în teritoriile de adopție tradițiile, obiceiurile, limba și portul, dar mai ales credința, indiferent de fenomenul de aculturație la care au fost supuși. Izolarea pe care Delta o oferă, i-a ajutat să-și păstreze tradițiile până la începutul secolului trecut. Pentru aproximativ două sute de ani viața lor s-a păstrat nealterată.

În Dobrogea, tătarii și turcii au conviețuit împreună, au sărbători religioase, obiceiuri și tradiții comune; între ei există un liant religios și cultural, origini turcice comune, iar limba tătară este un dialect al limbii turce. (IBRAM, 2017, 218)

Tătarii au ajuns în spațiul dobrogean la începutul secolului al XIII-lea, moment în care, pentru aproximativ trei sute de ani (1223-1502) Dobrogea a fost integrată în politica pontică a Hoardei de Aur. Marea majoritate a tătarilor care trăiesc astăzi în localități dobrogene au venit în rânduri succesive din stepele de nord ale Asiei și din Crimeea, prin fenomenul migrațiilor târzii. Etnicii tătarii au trăit neîntrerupt în acest spațiu românesc, fiind componenta musulmană asociată și cu îndelungata stăpânire musulmană (1418-1877) la Dunărea de jos. Au fost menționați în diferite documente ale epocii cu etnonimul tătarii dobrogeni, fiind atestați în zona centrală, în partea de sud, precum și în zona stepei dobrogene. (IBRAM, 2017, 20)

Tot în secolul al XIII-lea, Hanul musulman Djemaleddin Ibrahim Berke Han a colonizat în nordul teritoriului dobrogean aproximativ 15.000 de turci selgiukizi musulmani din Anatolia. (IBRAM, 2017, 21) În această perioadă are loc retragerea în ținutul Dobrogei (parte a Imperiului bizantin) a fostului sultan de Iconium (Konya), Izzeddin Keykavus al II-lea, urmat curând (1263) de câteva mii de partizani ai săi, nobili, războinici și familiile lor. Odată cu acest alai emigrează în Dobrogea și Sarî Saltuq Baba, important propovăduitor al islamismului, conducător spiritual și

politic al turcilor selgiukizi de neam oguz, stabiliți în ținuturile danubiano-pontice. (GLODARENCO, 2008, 37)

Tătarii și turcii, alături de alte grupuri etnice ce trăiesc în Dobrogea suferă de fenomenul aculturației. Voluntar sau involuntar, aceștia asimilează caracteristicile culturale ale societății române, ale grupului majoritar român dominant prin căsătorii mixte, prin adoptarea unor obiceiuri și tradiții culturale românești, prin deteriorarea sau pierderea identității lingvistice, prin pierderea “purității”, a autenticității practicilor etnofolclorice și religioase. (IBRAM, 2017, 213)

Întrebuințarea aleatorie, cu dificultate a limbii materne, trecerea în repertoriul pasiv sau în uitare a unor tradiții, presiunea civilizației și istoriei contemporane, servituțile globalizării, nevoia de echilibru între cutume, tradiții și modernitate, schimbarea modului de gândire, a mentalului colectiv sunt factori ce caracterizează societatea actuală a comunităților turce și tătare din Dobrogea. (IBRAM, 2017, 223)

Relația dintre societatea modernă și tradiție

Lucrarea de față își propune să evidențieze interdependența dintre dinamica fenomenelor sociale și tradițiile comunităților etnice din Dobrogea. Pentru aceasta vom reliefa aspectele ce explică modul în care evoluția societății românești a afectat profund și ireversibil moștenirea culturală și tradițiile specifice grupurilor etnice din Dobrogea. Demersul propus se fundamentează pe cercetările etnomuzicologice de teren realizate în ultimii ani la grupurile etnice din Dobrogea. Înainte de a prezenta genurile folclorice amenințate de progresul societății cu trecerea în categoria repertoriului pasiv sau genuri la care comunitatea a renunțat, să explicăm termenul de comunitate. Din punct de vedere științific acest termen definește societatea țărănească, unitate socială restrânsă ce trăiește dintr-o economie parțial închisă pe un teritoriu din care își procură o bună parte din produsele necesare subzistenței. Membrii comunităților rurale se supun disciplinei colective, factor decisiv în menținerea coeziunii. (BONTE, IZARD, 1999, 675)

Putem afirma că această definiție este în deplină concordanță cu ceea ce era comunitatea dobrogeană în urmă cu mai bine de șaptezeci de ani, când relațiile stabilite între membrii comunității erau dictate de tradiție și de moștenirea culturală a tuturor grupurilor etnice prezentate în acest demers științific.

Studierea repertoriilor de cântece și dansuri tradiționale la aromâni, meglenoromâni, ruși-lipoveni, tătari și turci a evidențiat faptul că familia a reprezentat și reprezintă încă zona în care ei se autoidentifică prin preluarea și perpetuarea tuturor practicilor identitare. Progresul societății a permis ca la toate grupurile etnice studiate să constat dispariția cântecului de leagăn, gen folcloric esențial în conștientizarea apartenenței la un grup etnic. Am remarcat că tătarii au înlocuit cântecul de leagăn cu cântece de leagăn din repertoriul turcesc sau din repertoriul de cântece tradiționale dacoromânesc. La turci, în prezent mamele obișnuiesc să-și adoarmă pruncii fie cu cântece de leagăn autohtone, cu vechi rădăcini în repertoriul original, fie cu cântece de leagăn înregistrate pe website-uri (youtube) din Turcia.

Colindul, alt un gen folcloric ce se adresează copiilor, a dispărut din practica identitară a meglenoromânilor. Odată cu așezarea în Dobrogea, acest gen a fost înlocuit cu genul dacoromânesc, mult mai variat și melodos.

Încă din a doua jumătate a secolului al XX-lea, se constată la toate grupurile etnice din mediul urban și rural dobrogean diminuarea practicilor identitare și atenuarea sentimentului de apartenență la grup. Acest proces s-a produs treptat, fără dificultăți, principalul răspunzător fiind regimul comunist. Locuitorii de la sate, deposedați de pământuri și avere, au fost ademeniți în centrele urbane prin angajarea în diferite sectoare ale industriei și prin promisiunea unui trai mai bun.

Chiar dacă de-a lungul timpului comunitățile rurale au fost principalele păstrătoare ale tradițiilor și culturii specifice grupurilor etnice, după evenimentele din 1989 se produce schimbarea mentalității omului cu origini în lumea satului. Dinamica acestor transformări, ireversibile în ceea

ce privește aspecte importante ale vieții rurale, a determinat dispariția Cooperativelor Agricole de Producție, Stațiunilor de Mașini Agricole, Stațiunilor de Mașini și Tractoare, serelor, fermelor de creștere a animalelor și păsărilor, stațiunilor viticole etc. Se desființaseră de fapt principale activități ce asigurau venituri salariale, adică mijloace de subsistență. În locul lor, progresul societății a permis locuitorilor de la sat accesul la tehnologie, la modele de import și la un trai apropiat de cel de la oraș. Și principalele ocupații casnice, cum ar fi creșterea animalelor, grădinăritul, confecționarea țesăturilor, prelucrarea laptelui, apicultura au avut de suferit.

Nici redarea în proprietate a pământurilor și a altor bunuri confiscate de regimul comunist nu a produs în societatea rurală schimbările așteptate. Moștenitorii direcți, cei cărora le fuseseră confiscate cu zeci de ani în urmă pământurile sau utilajele agricole, fie nu mai trăiau, fie aveau vârste respectabile și nu mai puteau muncii pământul. Moștenitorii indirecti, nepoții celor care beneficiau de Certificatele de proprietate, provenind de la oraș și fără cunoștințe în domeniul agricol, au preferat să vândă pământul arendașilor sau oamenilor de afaceri.

Un alt fenomen, constatat după anul 1989 în mediul rural, este cel al reîntoarcerii în satul de proveniență. Persoanele pensionate, foști angajați în centrele urbane din Dobrogea sau din țară, dobrogeni sau din alte locuri, aleg să se stabilească fie în localități din jurul mării sau din apropierea Dunării, fie în zona Deltei. Cu toții încearcă să se bucure de viața la țară și de natură, dar se străduiesc să beneficieze și de facilitățile vieții de la oraș, recreând confortul și condițiile unei lumi moderne. Aceștia au devenit în scurt timp pentru locuitorii autohtoni adevărate modele de urmat în ceea ce privește dobândirea confortului vieții cotidiene. De aceea la sate au apărut case similare celor de la oraș, construite sau refăcute cu materiale moderne, fără nicio legătură cu arhitectura locuințelor tradiționale. Aici trebuie amintite aspecte legate de modificările aduse stilului de construcție al locuințelor la etnicii tătari, turci și ruși-lipoveni. La tătari și la turci, în mediul rural, locuințele erau construite din chirpici, după un plan întâlnit la majoritatea membrilor comunității. Casa avea două sau trei camere și o bucătărie, plasată central, fiind considerată locul cel mai important în viața de familie. Aici se întâlneau cu toții și dezbăteau aspectele legate de problemele cotidiene ale gospodăriei. Camerele erau plasate de-o parte și de alta a bucătăriei, astfel încât să respecte intimitatea membrilor familiei, știut fiind că femeile aveau camere lor, iar bărbații le respectau intimitatea. Locuința inițială se amplifică, după același tipar, odată cu căsătoria fiului cel mic, obligat să locuiască cu părinții și să aibă grijă de ei la bătrânețe. În prezent casele sunt ridicate după proiecte moderne, cu etaj, din materiale de construcție actuale și cu utilități care să asigure un trai confortabil.

În satele cu etnici ruși-lipoveni casele erau văruițe în alb și cu ferestrele din lemn traforat, fiind vopsite în albastru. Erau confecționate din chirpici și acoperite cu stuf, materiale oferite de proximitatea cu apa Dunării sau a mării. În fiecare casă se construia o sobă uriașă, în genul vetrei la români, pe care pescarii lipoveni, întorși înfrigurați de la pescuit, obișnuiau să se odihnească. Pe lângă locuința propriu-zisă se construiau magazii, bucătăria de vară, cotețul pentru animale și o anexă pentru depozitarea bărcii, dacă era cazul. În casă se construia baia lipovenească, tip saună, numită *bania*. Acum, în satele din Delta casele sunt construite din materiale de actualitate și oferă tot confortul unei locuințe de la oraș. Elementele tradiționale nu s-au păstrat, dar se mai construiește încă baia lipovenească.

În prezent, în satele dobrogene, toate aceste transformări sunt considerate de locuitori ca fiind firești, în deplin acord cu o societate aflată în plină globalizare și dornică să se adapteze unui stil de viață în care principalul scop este cel de a beneficia de o existență civilizată, plăcută, comodă și igienică. Generațiile se schimbă, "bătrânii satelor" sunt din ce în ce mai puțini și ignorați, astfel că asistăm cu neputință la un proces de disoluție a vieții patriarhale și de atenuare până la dispariție a sentimentului de apartenență la un grup etnic, care poate fi menținut doar prin memorarea și rememorarea evenimentelor trăite în comun, prin frecventarea în comun a unui fond de informații împărtășite de către toți membrii comunității, informații ce privesc istoria, obiceiurile și diversele practici ale existenței cotidiene. (IOSIF, 2014, 16) Memoria colectivă trebuie exersată continuu, fiind modalitatea de exprimare a tradiției.

Toate transformările și schimbările produse în societatea românească, deci și în cea dobrogeană, au contribuit la întreruperea definitivă și ireversibilă a proceselor care asigurau coeziunea și conștiința apartenenței la grup. Tinerii, desprinși de locul originar, trimiși la școli, recrutați în vederea satisfacerii serviciul militar, plecați să muncească departe de sat sau chiar în afara țării, nu și-au mai putut manifesta interesul față de tradiții și de obiceiuri.

Un alt fenomen hotărâtor în abandonarea sentimentului de apartenență la un grup etnic viguros, stabil și cu practică comunitară îndelungată îl reprezintă căsătoriile mixte. Dacă la începutul secolului XX comunitatea rurală sancționa categoric relațiile și căsătoriile interetnice, în special pe cele de confesiuni diferite (creștin cu musulman), în ultimii treizeci de ani aceste căsătorii sunt tolerate. (ONAL, 1997, 140) În cercetările de teren pe care le-am realizat în satele dobrogene am constatat că aceste căsătorii continuă să fie privite cu reticență, iar cei care îndrăznesc să facă acest pas suportă de multe ori dezaprobarea familiei și a comunității. În trecut, în mediul rural, la toate grupurile etnice studiate, părinții erau cei care hotărau partenerii cu care își căsătoreau copiii și tot ei se preocupau de organizarea nunții. În prezent, indiferent de locul de proveniență, tinerii sunt cei care își aleg perechea și își organizează nunta în cele mai mici detalii. (ONAL, 1997, 134) Nici nu este greu, deoarece există de foarte mulți ani firme care asigură diverse servicii în vederea realizării unei nunți de succes. Nu se mai regăsesc în repertoriul muzical cântecele ritualice care marcau etape importante din ritualul nupțial, și așa aminti aici cântecele de despărțire ale miresei din repertoriul aromânilor și meglenoromânilor. Odată cu instaurarea regimul comunist, petrecerea de nuntă la turci și la tătari începe să se organizeze duminica, o zi fără importanță în calendarul religios musulman. Chiar dacă în acest cult ziua de vineri este mai importantă, tătarii și turcii au păstrat și după evenimentele din anul 1989 ca zi de sărbătorire a căsătoriei ziua de duminică. Acest fapt demonstrează acceptarea voită a unui element străin în practica comunitară. Căsătoriile mixte, dintre musulmani și creștini, determină modificări esențiale în realizarea ritualului nupțial. Nu se pot respecta multe dintre secvențe, iar nunta capătă aspect de petrecere în care tiparul este un compromis între cutume musulmane și creștine. Se respectă secvențele comune celor două confesiuni: bărbieritul mirelui, plata pentru obținerea liberei treceri în curtea și în camera în care se află logodnica, cântecul de despărțire al miresei. Dintre elementele moderne, de împrumut, care au intervenit în nunta etnicilor turci și tătari din Dobrogea așa aminti: perechea de nașii care a luat locul *vekîl ana* și *vekîl baba*, consumul de alcool la masa mare, restaurantul care înlocuiește casa ginereului, rochia albă de mireasă și voalul alb care au înlocuit rochia tradițională din catifea roșie și voalul roșu, deplasarea mirilor și a nașilor cu limuzina, angajarea fotografului și a celui care filmează nunta, tortul servit nuntașilor la finalul nunții, legătoarea miresei, dacă nașa este româncă, servitul ciorbei de potroace sau de burtă, angajarea unei formații de nuntă care cu repertoriu vast, tradițional și internațional, înlocuirea instrumentelor tradiționale cu instrumente moderne etc. Multe dintre elementele noi se regăsesc și la nunțile aromânilor, meglenoromânilor și rușilor-lipoveni. Așa aminti și alte elemente de factură modernă: angajarea unor grupuri de dansatori profesioniști care să ofere momente de dans tradițional, angajarea formațiilor instrumentale și a soliștilor de muzică cu renume la nivel național.

La toate grupurile etnice amintite asistăm în prezent la contopirea elementelor tradiționale, considerate obligatorii, cu elementele moderne de proveniență străină, astfel încât reconstituirea spectacolului nupțial se realizează în limitele admise de modernitate și în concordanță cu tendințele de uniformizare ale societății dobrogene actuale.

Preferința pentru modernism și exotic se manifestă în prezent la toate grupurile etnice cărora le-am studiat repertoriile de cântece și jocuri. Tendința aceasta a transformat nunta într-un adevărat spectacol deoarece mirii și nașii, cavalerii și domnișoarele de onoare se pregătesc din timp cu coregrafi, luând lecții de dans tradițional cu elemente de virtuozitate sau lente cu mișcări grațioase.

Un alt element care a favorizat diminuarea practicilor identitare și atenuarea sentimentului de apartenență la grup l-a reprezentat ideologia regimului comunist care permitea implicarea în toate formele de legitimare etnică și culturală a comunităților. Afirmarea *îndrumată* a identităților

comunitare s-a realizat cu ajutorul *instructorilor culturali* ce își desfășurau activitatea de îndrumare în căminele culturale din sate și comune. Pentru a putea transmite către public imaginea omului nou, aceștia i-au *învățat* pe țăranii instrumentiști sau dansatori cum *trebuie* să se prezinte la spectacole sau la filmări, astfel încât să transmită mulțumirea, împlinirea și bucuria pe care le garanta forma de guvernare. Repertoriile au suferit modificări forțate, care după evenimentele din anul 1989 au fost îndepărtate iar comunitățile etnice au refăcut coregrafia dansurilor în conformitate cu modul de joc moștenit prin tradiție. Din păcate acțiunea de cosmetizare a acestor repertorii a contribuit la aplatizarea diferențelor etnice în masa majoritarilor.

Prin interpretarea acestor repertorii în fața publicului, toate comunitățile își construiau o imagine publică, iar cadrul era oferit de festivalul-concurs “Cântarea României”. (IOSIF, 2014, 19-20) Scena devenea singurul loc în care se restabiea scindarea produsă între practica socială comunitară și construcția tradiției ca obiect al ideologiei politice. Voi menționa câteva aspecte pe care le-am întâlnit la aromâni, meglenoromâni și rușii-lipoveni. Intervențiile instructorilor în coregrafia dansurilor a dus la denaturarea elementelor specifice grupurilor etnice amintite și la asemănări flagrante cu dansuri ale dacoromânilor. Era firesc să se întâmple așa, deoarece instructorii nu stăpâneau alte repertorii de dans, ei fiind specializați în dansuri tradiționale dacoromânești. Sătenii dansatori au sancționat aceste cosmetizări și nu s-au mai arătat interesați să participe la festivalul-concurs “Cântarea României”. În acest context se produce renunțarea la hora satului și apariția discotecii, loc în care tinerii dansau pe muzică modernă înregistrată pe benzi de magnetofon sau casetofon. Cât privește cântatul la instrumentele tradiționale, intervențiile instructorilor au vizat tocmai stilul de emisie și efectele ce se puteau realiza la aceste instrumente. Li s-a interzis meglenoromânilor să înfrumusețeze linia melodică cu efecte de tremolo sau glissando, pe motiv că nu sună *românește*, astfel că au fost eliminate din nou procedeele care făceau diferența între grupurile etnice participante în festivalul-concurs.

Colectivizarea a anihilat manifestări cutumiare importante în viața comunităților rurale, aflate în strânsă legătură cu activitățile agricole, păstorești și pescărești. Claca, târgurile sătești, hora satului, ritualurile nupțial și funebru și ritualurile agrare au fost perturbate puternic. Astăzi constatăm fie dispariția definitivă a unor obiceiuri, cum ar fi claca, târgurile sătești, hora satului și ritualurile agrare, fie renunțarea la unele dintre secvențele ritualurilor nupțial și funebru, cum s-a întâmplat cu cântecele de despărțire ale miresei de casa părintească, orația de nuntă, jocul găinii etc., îmbrăiatul, îmbrăcatul, prepararea colivei și a mesei comune, a bocetelor, a cântecelor rituale.

Sistemele de irigație apărute în Dobrogea au avut ca rezultat abandonarea repertoriului muzical-coregrafic agrar prezent la aromâni și meglenoromâni. Ploaia nu mai era invocată, câmpurile erau udate zilnic de un sistem bine pus la punct, capabil să asigure recolte record.

Concluzii

În concluzie, putem afirma că Dobrogea este un teritoriu în care s-au îngemănat numeroase culturi și civilizații, fiind un exemplu de conviețuire și de afirmare a identității fiecărui neam. Tradițiile reprezintă pentru etnicii dobrogeni forme de legitimare etnică și culturală capabile să atenuze tendința de integrare în grupul etnic dacoromânesc. Toate cutumele identitare aflate în practica actuală a grupurilor etnice prezentate asigură menținerea individualității culturale și spirituale proprii într-un spațiu eterogen.

Drumul parcurs de unele grupuri etnice din spațiul dobrogean de la grup etnic majoritar la grup etnic minoritar (tătarii și turcii) și transformările politice și socio-economice derulate într-un ritm accelerat sunt responsabile de transformarea, adaptarea și dispariția unor cutume cu caracter identitar. Comunitățile au păstrat și perpetuat până în zilele noastre elementele de tradiție care au rezistat în timp tuturor factorilor destabilizatori ce au caracterizat societatea dobrogeană alogenă, aflată într-o permanentă transformare. Memoria comunitară a renunțat doar la creațiile care nu își mai aflau rostul în practică. Cu toate aceste inconveniente, patrimoniul cultural dobrogean a rezistat tuturor dificultăților impuse de deznaționalizare și globalizare, demonstrându-și puterea de adaptare la transformările produse în lumea satului.

Ducând o existență privată de mijloacele indispensabile afirmării culturale și aflată sub acțiunea îndelungată a unor factorilor perturbatori (mai bine de jumătate de secol), societatea rurală dobrogeană riscă să dispară, iar odată cu ea și repertoriile muzicale, coregrafice și toate practicile cutumiare.

Stagnarea repertoriilor muzical și coregrafic, diminuarea acestora datorată lipsei de creații noi și de performeri la instrumentele considerate tradiționale vor duce la dispariția sistemului comunitar de expresie etnică.

BIBLIOGRAFIE

- BONTE, Pierre, IZARD, Michel (coordonatori), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași, Editura Polirom, 1999
- BREZEANU, S., ZBUCHEA, G., *Românii de la sud de Dunăre*, București, Editura Arhivele Naționale ale României, 1997
- GLODARENCO, Olimpiu Manuel, *Repere geopolitice la Dunărea de jos la început de ev mediu*, în volumul *Dobrogea – model de conviețuire multietnică și multiculturală*, coordonator V. Coman, Constanța, Editura Muntenia, 2008
- IBRAM, Nuredin, *Comunitatea musulmană din Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2011
- IONESCU, Ion, Gr., *Dobrogea Euxinos în Dobrogea – model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, Editura Muntenia, 2008
- IOSIF, Corina, *Meglenoromânii din Cerna*, Editura Universității A. I. Cuza, Iași, 2014
- JORA, Roman, *Folclor muzical-coregrafic al rușilor lipoveni din județul Tulcea*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2014
- MUSTAFA, Ali Mehmet, *O istorie a turcilor din Dobrogea, în Istorie și identitate la turcii din Dobrogea*, coordonatori volum Adriana Cupcea, Kozak Gyula, Editura Institutului Pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2017
- ONAL, Mehmet Naci, *Din folclorul turcilor dobrogeni, Tradiții privind nașterea, căsătoria și moartea*, Editura Kriterion, București, 1997
- OPREA, Gheorghe, *Folclorul muzical românesc*, București, Editura Muzicală, 2002
- TUĐOȘE, Pavel, *Rușii lipoveni din România – istorie și actualitate*, București, Editura C.R.L.R., 2015
- TIULIUMEANU, Mihai, *Cazacii din Dobrogea: o istorie uitată*, București, Editura Militară, 2015
- VERGATTI, Radu, Ștefan, *Dobrogea, mojar al popoarelor și al religiilor în secolul al XIV-lea*, în *Dobrogea – model de conviețuire multietnică și multiculturală*, coordonator Virgil Coman, Constanța, Editura Muntenia, 2008
- ZBUCHEA G., *O istorie a românilor din Balcani*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 1999

